

પ્રવચન નં. ૯૦, શ્લોક-૧૧૯-૧૨૦, ગાથા-૮૯, શનિવાર, માગશર સુદ ૫,
તા.૨૪-૧૧-૧૯૭૯

‘નિયમસાર’ ધ્યાનની વ્યાખ્યા. છેલ્લો છે. ચાર ધ્યાનોમાં... ચાર ધ્યાન કહ્યાને? આર્તધ્યાન, રૌદ્રધ્યાન, ધર્મધ્યાન, શુક્લધ્યાન. એમાં આર્તધ્યાન રોદ્રધ્યાન હેય છે, ઇગ્નિ લાયક છે. ધર્મધ્યાન પહેલું ઉપાદેય છે. પહેલું ધ્યાન એ શુદ્ધતાની અલ્પતા. સ્વઆશ્રય આવ્યું હતું ને? સ્વઆત્માશ્રિત નિશ્ચય-ધર્મધ્યાન. ટીકામાં આવ્યું હતું. સ્વ આત્મા... ઝીણી વાત બહુ, ભાઈ! .. કહેતા હતા. ‘નાઈરોબી’વાળા. .. હતા ને? ...વાળા નહિ. ... ગયા, એ તો ગયા. આવું ઝીણું ત્યાં ન ચાલે. ‘નાઈરોબી’માં. આહાહા..!

અહીંયાં કહે છે, સ્વ જે આત્મા, એ સ્વઆશ્રિત જઘન્ય ધર્મધ્યાન થાય. તે પહેલા ઉપાદેય છે. પછી શુક્લધ્યાન થાય એ તો ઉપાદેય છે જ. અહીં ધર્મધ્યાનમાં શુભભાવ ઉપાદેય છે એમ નથી. સમજાણું કાંઈ? ક્યાંક આવી ગયું છે ને? સ્વઆત્માશ્રિત નિશ્ચયધર્મધ્યાન અને શુક્લધ્યાન. વાત એ છે કે આ ચૈતન્ય પરમ અતીન્દ્રિય આનંદ, અતીન્દ્રિય અનંતજ્ઞાન, અતીન્દ્રિય અનંત શાંતિ, અવિકારી ત્રિકાળ સ્વભાવ, એનો આશ્રય લેતાં ધર્મધ્યાન થાય. લાખ વાત બીજી હોય તોય. શુભભાવ હોય.

મુમુક્ષુ :- વ્યવહાર ધર્મધ્યાન કહેવાય.

ઉત્તર :- વ્યવહાર ધર્મધ્યાન એટલે પુણ્ય. આ નિશ્ચય ધર્મધ્યાન એટલે શુદ્ધ. આહાહા..! શુદ્ધ સત્ સ્વરૂપ અસ્તિ છે ને? અસ્તિ છે એ તત્ત્વ છે. તત્ત્વ છે તો એ તત્ત્વ સ્વભાવથી ખાલી ન હોય. સ્વભાવવાન છે. સ્વભાવ છે તેની હદ ન હોય. અનંત અનંત જ્ઞાન, અનંત દર્શન, અનંત આનંદ, અનંત સ્વચ્છતા, અનંત શાંતિ, અનંત વીતરાગતા એવી અનંત અનંત શક્તિ એટલે સ્વભાવ, એ આત્મા. એવા આત્માના આશ્રયે જેઓ જઘન્ય પામે એને અહીંયાં ધર્મધ્યાન કહેવામાં આવે છે. શુભભાવની અહીંયાં વાત જ નથી. ઝીણી વાત છે. ઇગ્નિ લાયક છે ને. સાત, આઠ, દસ પૈસા ઘણા. એમ કહે, આ બહુ ઝીણું. આત્મા અકારક છે. નિમિત્ત-નિમિત્ત સંબંધે કાળ કહેવાય છે. એ કાળે પર્યાયમાં અકારક કહેવાય છે. એના બાપ-દાદાએ સાંભળ્યું ન હોય. આહા..! પ્રભુનો માર્ગ તો આ છે, ભાઈ! પ્રભુ! તું પ્રભુ થવાને લાયક છે, હોં! એનો અર્થ પ્રભુ થવાને લાયક એટલે પ્રભુ તું છો. આહાહા..! ભગવાન છો, પરમેશ્વર છો. અનંત અનંત ગુણનો સાગર છો, ગુણનો સાગર છો. અરૂપી છે, ક્ષેત્ર નાનું છે એથી સ્વભાવની હદ ન હોઈ શકે. શરીર પ્રમાણે ક્ષેત્ર નાનું એટલે સ્વભાવની મર્યાદા ન હોય. મર્યાદા તો અપરિમિત જેનો સ્વભાવ છે એવો જે ભગવાનઆત્મા, એનો આશ્રય લેવો, અવલંબન લેવું, એને ધ્યેય બનાવીને ધ્યાનમાં રહેવું. એ નીચલું ધર્મધ્યાન, જઘન્ય

દશા ધર્મધ્યાન કહેવાય છે.

‘ત્રીજું પ્રથમ તો ઉપાદેય છે...’ પ્રથમ એ શ્રેણી આ અપેક્ષાએ ઉપાદેય છે, આદરણીય છે. ‘અને ચોથું સર્વદા ઉપાદેય છે.’ પૂર્ણાનંદના નાથમાં પૂર્ણ આશ્રય કરીને ઠરવું એ તો ઉપાદેય છે જ. એનાથી જ કેવળ થાય છે. આહાહા...! બાહ્યક્રિયાની કોઈ વાત આમાં આવી નહિ. બાહ્ય આવી ક્રિયા કરે, આવું કરે તો આમ થાય. આવા નિમિત્તો કરે, ભક્તિ કરે, પૂજા કરે, સાધર્મીઓને સહાય કરે, સાધર્મીને મદદ કરે, કર્મથી પડતાને સ્થિર કરે. એ બધા વિકલ્પો છે. આહાહા...!

સ્વઆશ્રય. પ્રભુ આત્મા સત્ સત્ અસ્તિ, સત્પણે અસ્તિ અને અપરિમિત સ્વભાવપણે અસ્તિ, એવા ભગવાનઆત્માનો આશ્રય લેતાં જે દશા થાય તેને ધર્મધ્યાન કહેવામાં આવે છે. એ પહેલે ધર્મધ્યાન શરૂઆતમાં ઉપાદેય છે. પૂર્ણ શુક્લધ્યાન ન થાય ત્યાં સુધી ઉપાદેય છે.

‘ચોથું સર્વદા ઉપાદેય છે.’ પૂર્ણ આત્મા આનંદમાં પૂર્ણ રીતે સ્વઆશ્રયમાં એકદમ લીન થઈ જવું, એ તો સર્વદા ઉપાદેય છે. આ ધર્મધ્યાનના ભેદ છે. આહાહા...! પરિભ્રમણ કરતાં અનંતકાળ થયા કદી એણે સાચી સમજણ, સમ્યગ્દર્શન કેમ પામવું એની સમજણ પણ કરી નહિ. આહાહા...! બીજા બધી વાતું કરી. મૂળ ચીજ કેમ પમાય, એનો એણે પ્રયત્ન-પ્રયાસ કર્યો નથી. પ્રથમમાં પ્રથમ પ્રયત્ન અને પ્રયાસને ધર્મધ્યાન કહે. ઉત્કૃષ્ટ પ્રયત્ન અને પ્રયાસને શુક્લધ્યાન કહે. એ શુક્લધ્યાન સર્વદા ઉપાદેય આદરણીય છે.

‘એવી રીતે (અન્યત્ર શ્લોક દ્વારા) કહ્યું છે કે :-’ શ્લોક. ઉપરનો.

નિષ્ક્રિયં કરણાતીતં ધ્યાનધ્યેયવિવર્જિતમ્।

અન્તર્મુખં તુ યદ્ધ્યાનં તચ્છુલ્લકં યોગિનો વિદુઃ।।

શ્લોકાર્થ :- ‘જે ધ્યાન નિષ્ક્રિય છે,...’ આકરું પડે, ભાઈ! જે ધ્યાનમાં રાગની ક્રિયાનો અંશ પણ નથી. રાગ છે એ સક્રિય છે. એ રાગની સક્રિય અપેક્ષાએ ધ્યાન છે તે નિષ્ક્રિય છે. દ્રવ્યની અપેક્ષાએ નિષ્ક્રિય તે સક્રિય છે. દ્રવ્યની અપેક્ષાએ નિષ્ક્રિય, એ રાગની અપેક્ષાએ નિષ્ક્રિય એ દ્રવ્યની અપેક્ષા સક્રિય છે. શું કીધું એ? નિષ્ક્રિય કીધું એ તો રાગની અપેક્ષાએ. બાકી ધ્યાન છે એ તો પરિણતિ છે. પરિણતિ છે તે સક્રિય છે. ત્રિકાળી દ્રવ્ય તે નિષ્ક્રિય છે. આહાહા...!

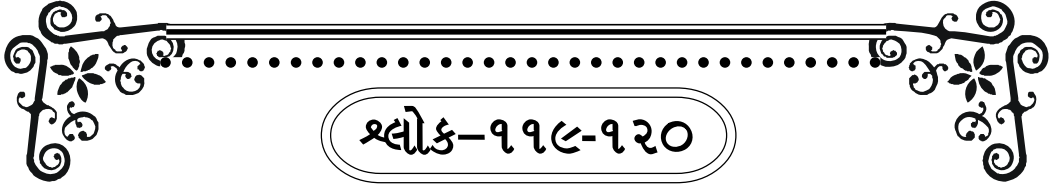
નિષ્ક્રિય ધ્યાન ‘ઇન્દ્રિયાતીત છે,...’ ઇન્દ્રિયથી અતીત અનિન્દ્રિય. ભગવાન અનિન્દ્રિયસ્વરૂપ છે. આહાહા...! આવું આકરું લાગ્યું ને? આ પ્રતિક્રમણની વ્યાખ્યા બધી આકરી આવી ને. ‘નાઈરોબી’વાળા ભાઈને એમ થયું ને કે સરળ કહેજો સરળ. ગુજરાતી ચાલશે. પણ આ આકરું પડશે. પહેલુંવહેલું છે. આહાહા...! શું બને છે? કેમ કરે? જે સમયે જે પર્યાય થવાની તે થવાની. એમાં કોઈની કરી થાય.. આહાહા...! કરી થાય પણ તે પ્રકારે પર્યાય થવાને

કાળે થાય તેને કરી થાય. આહાહા..!

અહીં કહે છે, ધ્યાન, શુક્લધ્યાન, ઊંચું ધ્યાન 'નિષ્ક્રિય છે,...' જેમાં રાગનો અંશ પણ નથી. 'ઇન્દ્રિયાતીત છે,...' અનિન્દ્રિયમય ધ્યાન છે. ઇન્દ્રિયથી અતીત ભિન્ન છે. આહાહા..! 'ધ્યાનધ્યેયવિવર્જિત...' છે. આ ધ્યાન કરવા લાયક દ્રવ્ય છે અને હું ધ્યાન કરું છું એવો ધ્યાન અને ધ્યેયનો વિકલ્પ રાગ, એથી રહિત છે. ત્યાં ધ્યાન અને ધ્યેયનો વિકલ્પ પણ નથી. આહાહા..! પંચમઆરાના મુનિઓ જગતને જાહેર કરે છે. એને ખબર નથી આ પંચમઆરો છે? હલકો કાળ છે. કાળ હલકો છે તો એ આત્મા ક્યાં હલકો છે? આહાહા..! આત્મા તો પ્રભુ છે ને, બાપુ! તારી માન્યતામાં ખામી છે. માન્યતામાં એ વાત કોઈ રીતે બેસતી નથી. આ પ્રભુ છે, ભગવાન છે, પરમેશ્વર પૂર્ણ સ્વરૂપ છે. તેનું જે ધ્યાન, એ ધ્યાન ને ધ્યેય, ધ્યેય તે આત્મા અને ધ્યાન તે પર્યાય, એવા ધ્યાન ધ્યેયના વિકલ્પથી અતીત છે. એવા ધ્યાન-ધ્યેયનો પણ ત્યાં વિકલ્પ છે નહિ. એવું શુક્લધ્યાન. એણે સાંભળીને નક્કી તો કરવું પડશે ને? શુક્લધ્યાન કોને કહેવું? પરમધ્યાન કોને કહેવું? આહાહા..!

'(અર્થાત્ ધ્યાન ને ધ્યેયના વિકલ્પો રહિત) છે અને અંતર્મુખ છે,...' તે ધ્યાન તો અંતર્મુખ છે. અંતર્મુખ એટલે અંતર્મુહૂર્ત એમ નહિ. અંતર્મુહૂર્ત જુદું અને અંતર્મુખ જુદું. અંતર્મુહૂર્ત તે કાળ બતાવે છે. અહીંયાં અંતર્મુખ એ ત્રિકાળી સ્વભાવ સન્મુખતા બતાવે છે. આહાહા..! આવો ઉપદેશ છે. ભગવાન પૂર્ણસ્વરૂપ પરમેશ્વર ભગવત્સ્વરૂપ એની અંતર્મુખ, એની સન્મુખ. આહાહા..! 'તે ધ્યાનને યોગીઓ શુક્લધ્યાન કહે છે.' તે ધ્યાનને સંતો શુક્લધ્યાન કહે છે. એ શુક્લધ્યાન વડે કેવળ થાય છે. કોઈ ક્રિયાકાંડથી અને વ્યવહારથી કેવળજ્ઞાન થાય એમ નથી એમ બતાવવું છે. આહાહા..!

'કુંદકુંદાચાર્યે' પોતે પોતાના માટે બનાવ્યું છે ને? એમાંથી આ કહ્યું. હું પણ જ્યારે પૂર્ણ ધ્યાન અને ધ્યેયના વિકલ્પ રહિત પૂર્ણ દ્રવ્યનો આશ્રય અંતર્મુખ લઈ અને થઈશ ત્યારે કેવળજ્ઞાન થશે. એ વિના થશે નહિ. ભલે અત્યારે એ છે નહિ પણ આમ કરીશ તે દિ' કેવળજ્ઞાન થશે. એમ અત્યારથી કબુલાત કરે છે. આહાહા..! ભલે પંચમઆરામાં આવી રીતે શુક્લધ્યાનનો અભાવ છે પણ આ ભગવાનઆત્મામાં શુક્લધ્યાન થવાની લાયકાત છે. એ શુક્લધ્યાન કરશે ત્યારે કેવળ પામશે. એમ પોકાર કરતાં દેહ છોડીને સ્વર્ગમાં ચાલ્યા ગયા છે. એમ અંદરમાં ભાવના કરતાં કરતાં દેહ છૂટી સ્વર્ગમાં ચાલ્યા ગયા છે. આહાહા..!

શ્લોક-૧૧૯-૧૨૦

(વસંતતિલકા)

ધ્યાનાવલીમપિ ચ શુદ્ધનયો ન વક્તિ
વ્યક્તં સદાશિવમયે પરમાત્મતત્ત્વે ।
સાસ્તીત્યુવાચ સતતં વ્યવહારમાર્ગ-
સ્તત્ત્વં જિનેન્દ્ર તદહો મહદિન્દ્રજાલમ્ ॥૧૧૯॥

(વસંતતિલકા)

સદ્બોધમંડનમિદં પરમાત્મતત્ત્વં
મુક્તં વિકલ્પનિકરૈરખિલૈઃ સમન્તાત્ ।
નાસ્ત્યેષ સર્વનયજાતગતપ્રપંચો
ધ્યાનાવલી કથય સા કથમત્ર જાતા ॥૧૨૦॥

[હવે આ ૮૯મી ગાથાની ટીકા પૂર્ણ કરતાં ટીકાકાર મુનિરાજ બે શ્લોક કહે છે :]
[શ્લોકાર્થ :-] પ્રગટપણે સદાશિવમય (નિરંતર કલ્યાણમય) એવા પરમાત્મતત્ત્વને વિષે
*ધ્યાનાવલી હોવાનું પણ શુદ્ધનય કહેતો નથી. 'તે છે (અર્થાત્ ધ્યાનાવલી આત્મામાં છે)'
એમ (માત્ર) વ્યવહારમાર્ગે સતત કહ્યું છે. હે જિનેન્દ્ર! આવું તે તત્ત્વ (તે નય દ્વારા કહેલું
વસ્તુસ્વરૂપ), અહો! મહા ઈન્દ્રજાળ છે. ૧૧૯.

[શ્લોકાર્થ :-] સમ્યગ્જ્ઞાનનું આભૂષણ એવું આ પરમાત્મતત્ત્વ સમસ્ત વિકલ્પસમૂહોથી
સર્વતઃ મુક્ત (સર્વ તરફથી રહિત) છે. (આમ) સર્વનયસમૂહ સંબંધી આ પ્રપંચ પરમાત્મતત્ત્વમાં
નથી તો પછી તે ધ્યાનાવલી આમાં કઈ રીતે ઊપજી (અર્થાત્ ધ્યાનાવલી આ પરમાત્મતત્ત્વમાં
કેમ હોઈ શકે) તે કહો. ૧૨૦.

* ધ્યાનાવલી = ધ્યાનપંક્તિ; ધ્યાનપરંપરા.

શ્લોક-૧૧૯ ઉપર પ્રવચન

‘[હવે આ ૮૯મી ગાથાની ટીકા પૂર્ણ કરતાં ટીકાકાર મુનિરાજ બે શ્લોક કહે છે :]’
એ ૧૧૯મો શ્લોક.

ધ્યાનાવલીમપિ ચ શુદ્ધનયો ન વક્તિ
વ્યક્તં સદાશિવમયે પરમાત્મતત્ત્વે ।
સાસ્તીત્યુવાચ સતતં વ્યવહારમાર્ગ-
સ્તત્ત્વં જિનેન્દ્ર તદહો મહદિન્દ્રજાલમ્ ।।૧૧૯।।

આહાહા..! હે નાથ! તારી નયની વ્યાખ્યા ઇન્દ્રજાળ જેવી છે. એક કોર ઇન્દ્રજાળ જેમ વિસ્તાર કરે અને એક કોર પાછું સંકેલી લે. એકકોર નયના વિસ્તારની વ્યાખ્યા કરે, એક કોર સંકેલીને અંદરમા વયો જા. આહાહા..!

શ્લોકાર્થ :- ‘પ્રગટપણે સદાશિવમય (-નિરંતર કલ્યાણમય)...’ ભગવાનઆત્મા સદા શિવમય છે, સદા કલ્યાણમય છે એમ પહેલું એને અનુભવમાં બેસવું જોઈએ. આ આત્મા ‘પ્રગટપણે...’ શક્તિ છે એ શક્તિ પણ પ્રગટ છે. ‘પ્રગટપણે સદાશિવમય...’ આહાહા..! વ્યક્ત છે ઇ પર્યાયની અપેક્ષાએ ભલે એને અવ્યક્ત કહ્યો, દ્રવ્યની અપેક્ષાએ તો દ્રવ્ય વ્યક્ત છે. ‘સદાશિવમય...’ સદા કલ્યાણમય ભગવાન છે. આહાહા..! જેમાં અકલ્યાણનો અંશ નથી, સંસારની જેમાં ગંધ નથી. અતીન્દ્રિય આ પૂર્ણઆનંદની જ્યાં ગંધ છે એવો સ્વભાવ શિવમય ભગવાનઆત્મા છે. આહાહા..! આત્માને મૂકીને બધી વાતું. ધર્મ કરો... ધર્મ કરો... પણ ધર્મ કોણ કરે? અને કરનાર કોણ? કરનાર કોણ અને કરે છે એ કેવડો? ધર્મ કરે. ધર્મ તો પર્યાય છે. પણ ધર્મ કરનાર છે કેવડો? આહાહા..! વરને મૂકીને જાન જોડી દીધી. આહાહા..!

ભગવાનઆત્મા... આ અતિશયોક્તિ નથી, હોં! વિશેષ વિશેષ મહિમા કરીને આ વાત નથી, વસ્તુ સ્વરૂપ એવું છે. સદાશિવમય... આહાહા..! સદાશિવમય નહિ હોય તો કલ્યાણમાં સદાશિવમય થશે ક્યાંથી? લોગસ્સમાં નથી આવતું? ‘શિવમય..’ શ્વેતાંબરમાં આવે છે. નમોત્યુણં. શિવમય,... આપણામાં દ્વિગંબરમાં પણ નમોત્યુણં આવે છે. સામાયિકમાં આવે છે. સામાયિકમાં દ્વિગંબરમાં એ નમોત્યુણં લોગસ્સ આવે છે. પાઠ છે, શાસ્ત્ર છે. બધા વાંચ્યા છે. અહીંયા છે. નમોત્યુણં પણ છે. દ્વિગંબરમાં પરિચય નથી. શ્વેતાંબરમાં તો પહેલેથી સામાયિક શીખવે ત્યારથી શીખવે.

શિવમય અચળ. શિવસ્વરૂપ છે પ્રભુ. આહાહા..! કલ્યાણસ્વરૂપ. શિવ એટલે કલ્યાણસ્વરૂપ છે. શિવ એટલે ઓલા શિવ-શંકર નહિ. આ તો ભગવાન પોતે શિવસ્વરૂપ જ છે. આહાહા..! આ વાત વિશ્વાસમાં લીધા પછી એને સમક્રિત થાય. આહાહા..!

ભગવાનઆત્મા 'સદાશિવમય...' સદાશિવમય, ત્રિકાળ શિવમય. કોઈ દિ' અકલ્યાણ અને અંદર અલ્પ કલ્યાણમય એ સ્વરૂપ નથી. સદા કલ્યાણમૂર્તિ પ્રભુ છે. આહા..! એવી વાત આત્મા છે અહીં તો. આત્મા વિના બધી વર વિના જાન (જોડી). (એને) જાન ન કહેવાય માણસના ટોળા કહેવાય. મુખ્ય આત્મા ન મળે પછી આ વ્યવહાર.. વ્યવહાર... વ્યવહાર. એ વ્યવહારનું ક્યાં? આહાહા..!

'પ્રગટપણે સદાશિવમય...' છે? આહાહા..! છે ને? ૧૧૯ છે ને? 'વ્યક્તં સદાશિવમયે' બીજું પદ છે. 'વ્યક્તં સદાશિવમયે' આહાહા..! વ્યક્ત એટલે પ્રગટ. ૪૯ ગાથામાં એમ કહે કે વ્યક્તની અપેક્ષાએ દ્રવ્ય અવ્યક્ત છે. આવે છે ને? ભાઈ! પર્યાયને વ્યક્ત અને અવ્યક્તનું જ્ઞાન મિશ્રિત હોવા છતાં વ્યક્તને તે સ્પર્શતો નથી. શું કહ્યું ઈ? ૪૯ ગાથામાં છે. વ્યક્ત એટલે પર્યાય, અવ્યક્ત એટલે દ્રવ્ય. બેયનું જ્ઞાન એકસાથે હોવા છતાં તે વ્યક્તને અડતો નથી, વ્યક્તને સ્પર્શતો નથી. આહાહા..! અરે..રે..! આવી વાતું ક્યાં (છે)? મૂળ વાત રહી ગઈ. થોથા ખાંડ્યા ઉપરથી.

મુમુક્ષુ :- મૂળ વાત કઈ?

ઉત્તર :- મૂળ વાત આ. 'સદાશિવમય...' ત્રિકાળ શિવમય, ત્રિકાળ કલ્યાણમય. કલ્યાણ પર્યાયમાં કરવું એ જુદી વસ્તુ છે. આ તો વસ્તુ સદા કલ્યાણમય છે. શિવ. આહાહા..! 'પ્રગટપણે સદાશિવમય (-નિરંતર કલ્યાણમય)...' સદા એટલે. એવો જે ભગવાન, 'એવા પરમાત્મતત્ત્વને...' એવા પરમાત્મતત્ત્વને. સદાશિવમય એવું પરમાત્મતત્ત્વ. દેહથી ભિન્ન ભગવાન, રાગથી પણ ભિન્ન ભગવાન, સદા કલ્યાણમય એવું પરમાત્મતત્ત્વ. આહાહા..! બાળગોપાળ આદિ બધા. શરીર ગમે તે હો. સ્ત્રીના શરીર હોય કે પુરુષના શરીર હોય, તિર્યચના શરીર હોય, ઘોડા, કીડી, કાગડાના શરીર હોય, ભગવાન અંદર તો સદાશિવમય છે. આહાહા..!

વસ્તુ છે કે નહિ? પદાર્થ છે કે નહિ? અસ્તિ છે કે નહિ? અસ્તિ છે તો એ કાયમ છે કે નહિ? કાયમ છે તો તે પરની અપેક્ષા વિના છે કે નહિ? પરની અપેક્ષા વિના છે તો સદાશિવમય છે. આહાહા..! આવો ઉપદેશ ક્યાંય સાંભળ્યો હતો? 'વીરચંદભાઈ'! 'લાઠી'માં (સંવત) ૧૯૮૫ની સાલમાં બધા પોષા કરે, પડિક્કમણા કરે. આ કર્યું, આ કર્યું, આ છોડ્યું, આ મૂક્યું. આહાહા..!

પ્રભુ! તું પહેલી એક વાત નક્કી કર. બીજી બધી વાત પછી. 'છ ઢાળા'માં આવે છે. 'લાખ વાતની વાત નિશ્ચય ઉર આણો.' આહાહા..! 'છોડી દ્વંદ્વ ઈંદ દ્વૈત પણ છોડી.' 'દ્વંદ્વ ભેદ દ્વંદ્વ પદ છોડી નિજ આતમ ઉર ધ્યાઓ.' નિજ ઉત્તમ આત્મ ભગવાન, આહાહા..! એ સદાશિવમય નિજ પરમાત્મા જ છે. પોતે નિજ પરમાત્મસ્વરૂપ છે. આહાહા..! એક પૈસો ખોવાઈ જાય તો ગોતવા માટે રાત્રે કેટલો મથે. દીવો કરે, આ ક્યાં ગયો? ક્યાં ગયો?

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- રૂપિયો નહિ, બે રૂપિયા કહો. ગિની ગઈ હોય, લ્યોને, ગિની. આહાહા...! ધૂળ માટે ગોતવા માટે, દીવા અને માણસ દોડાવે. મારી નજર પહોંચતી નથી, તમે જુઓ ક્યાં છે. ગિની પડી છે આ પડ્યો રહ્યો મોટો સદાશિવ-કલ્યાણમય (પદાર્થ છે). આહાહા...! એને જોવા માટે નવરો થા ને. ત્યાં દીવાનો પ્રકાશ, ચૈતન્યનો પ્રકાશ ત્યાં મૂક. પર્યાયમાં ચૈતન્યનો પ્રકાશ ત્યાં મૂક. આહાહા...!

‘એવા પરમાત્મતત્ત્વને વિષે ધ્યાનાવલી હોવાનું પણ શુદ્ધનય કહેતો નથી.’ આહાહા...! મુનિઓની દશા તો જુઓ! આવું જે સદા કલ્યાણય, પરમાત્મમય તત્ત્વ, એનું આ ધર્મધ્યાન કરને, શુક્લધ્યાન કરને, આ કર. એવી પર્યાયના ભેદોની ઉપાધિ કહેતા નથી, કહે છે. આવું છે પણ વાંચ્યું નહોતું કોઈ દિ’. વાંચ્યું હતું આ? આહા...! શ્વેતાંબરના શાસ્ત્ર દુકાન ઉપર વાંચતા. આમાં હતા ખરા ને. (સંવત) ૧૯૬૫-૬૬ની સાલ. ‘દશવૈકલિક’, ‘ઉત્તરાધ્યયન’. પણ આ ક્યાં છે? બાપા! આ તો એકલા હીરાના ઝરણા છે. અરે...! આવું એક એક પદ, એક એક લીટી ક્યાં છે? ભાઈ! બીજાને પક્ષ લાગે. પક્ષ નથી પ્રભુ! વસ્તુનું સ્વરૂપ જ એવું છે.

અહીં તો પ્રભુ એમ કહે છે, કે ‘સદાશિવમય (–નિરંતર કલ્યાણમય) એવા (નિજ) પરમાત્મતત્ત્વને..’ એમાં આ ધ્યાન, ધર્મ અને આ શુક્લધ્યાન ને એ ભિન્ન-ભિન્ન ધ્યાનની પર્યાયો પૂર્ણ સ્વરૂપમાં ભગવાન કહેતા નથી. આહાહા...! .. બહુ ઝીણું. ‘નાઈરોબી’માં તો આવવું પડશે. ન્યાંને લાયક ન્યાં આવશે, અહીંને લાયક અહીં આવે. આહાહા...! અરે..રે...! પ્રભુ તો અનંત અમૃતનો દરિયો છે. આહાહા...! ક્ષેત્ર ભલે અસંખ્ય પ્રદેશ છે. પ્રદેશનું અહીં કામ નથી. એમાં ભરેલો અમૃત સ્વભાવ (છે). અમૃત, અતીન્દ્રિય અમૃત. શિવ એટલે ઉપદ્રવ રહિત અમૃત. અમૃતનો સાગર એવું પરમાત્મતત્ત્વ, એમાં ત્રણલોકના નાથ... આહાહા...! ‘ધ્યાનાવલી હોવાનું પણ શુદ્ધનય કહેતો નથી.’ તદ્દન શુદ્ધનય છે એ તો ત્રિકાળી પરમાત્મતત્ત્વ એમ કહે છે. ત્રિકાળી પરમાત્મતત્ત્વ છો એમ શુદ્ધનય કહે છે.

‘ધ્યાનપંક્તિ; ધ્યાનપરંપરા.’ ધ્યાનની પરંપરા અને એ પણ પર્યાય છે. ત્રિકાળી જે જ્ઞાયક સ્વભાવ અમૃતનો સાગર પૂર્ણ પ્રભુ એકલો અમૃતનો સાગર ધ્રુવ વજનો બિંબ પડ્યો છે અમૃતનો સાગર, એમાં શુદ્ધનય જે છે, પરમશુદ્ધનય, એ આનું ધર્મધ્યાન અને આ શુક્લધ્યાન ને એ ધ્યાનની પર્યાયની વાતું શુદ્ધનય નથી કહેતી. આહાહા...! સમજાય એટલું સમજવું. બાપુ! વીતરાગનો માર્ગ તો આવો છે. આહાહા...!

પ્રભુ! ત્રણલોકનો નાથ ત્યાં કહેતો હશે વ્યાખ્યાનમાં પ્રભુ. મહાવિદેહમાં કરોડો વર્ષ. કરોડો વર્ષ રહેવાના છે. સભામાં દિવ્યધ્વનિ કેવી હશે! આહાહા...! એવા મુનિઓની આ શ્રેણી, છન્નસ્થની... આહાહા...! ભગવાન તું બીજું ભૂલી જા. કહે છે, બીજું તો ભૂલી જા

પણ શુદ્ધનય ત્રિકાળી દ્રવ્ય સિવાય ધ્યાન કરવું અને ધ્યાનની ધારા વધવી, એવી પર્યાયની વાત શુદ્ધનય નથી કહેતી. આહાહા...! પાગલ લાગે એવું છે. શું આ કહે છે? આહાહા...!

આ બધા ભગવાન (છે). આબાળગોપાળ એ પરમતત્ત્વ સદા કલ્યાણમય, એમાં શુદ્ધનય એકલી પરમશુદ્ધનય એ તો એ ધ્રુવ પરમાત્મતત્ત્વ છે કલ્યાણમય એને કહે છે. એનું ધ્યાન કર ને એનું આમ કર એ શુદ્ધનય કહેતી નથી. આહાહા...! ધંધાપાણી ધમધોકાર ચાલતો હોય... જુઓ! પાગલ જુઓ! આહાહા...! આ લાવ... આ લાવ... આ લાવ... આ લાવ... આ લ્યો... આ કરો... આ અહીં ફેરવી દ્યો. આકરી વાત છે. આહાહા...! ધમધોકાર ધંધા ચાલતા હોય. ધંધામાં ગુંચાઈ જાય. આહાહા...!

અહીં તો પ્રભુ ત્યાં સુધી કહે છે, ‘પદ્મપ્રભમલધારીદેવ’ નવસો વર્ષ પહેલા પંચમઆરાના સાધુ (આમ કહે છે). ઓહોહો...! પ્રભુ! પણ તમને નથી શુક્લધ્યાન, નથી શુક્લધ્યાનનું ફળ એ બધું કહે છે, ધ્યાન અને ધ્યાનાવલી વાત જ અમારામાં નથી. અમે તો સદા શિવમય છીએ. સાંભળ. આહાહા...! ‘છોટાભાઈ’! ભગવાન.. આહાહા...! આવી વાણી ક્યાં? એકવાર તો ઠારી દે. જાણપણું ઓછું-વત્તું હોય એની સાથે કાંઈ સંબંધ નથી. સભાને રંજન કરતા ન પણ આવડે, એની સાથે શું છે? આને રંજન કરતા આવડે. પણ એ કહે છે રંજન કરતા આવડે એ પર્યાય પણ શુદ્ધનય કહેતી નથી. આહાહા...! શું કહ્યું ઈ? ભગવાનઆત્માનું રંજન એટલે નિર્મળ ધ્યાન, આ અતીન્દ્રિય આનંદનો અનુભવ વધતો શુદ્ધ વધતો, વધતો શુદ્ધ વધતો વધતો શુક્લધ્યાન કેવળજ્ઞાન (થાય) એવી ધારાને શુદ્ધનય કહેતી નથી. આહાહા...! ‘રમણીકભાઈ’! સમજાય છે આ? આવું છે, બાપુ! આહાહા...!

પ્રભુ! તારી પ્રભુતામાં ધ્યાનની પર્યાયની પણ કહે છે ઇન્દ્રજાળ છે. આહાહા...! તારી પ્રભુતા, પૂર્ણ પરમેશ્વરતા, પૂર્ણ કલ્યાણમય નાથ, એમાં ધ્યાનાવલી, ધ્યાનની ધારા, સ્વરૂપની ધ્યાનની ધારા એ તો પર્યાય છે. ભલે ધર્મધ્યાન હોય, ધર્મધ્યાન વધતું હોય, શુક્લધ્યાન હોય એ તો પર્યાય છે. એ ધર્મધ્યાનાવલી હોવાનું પણ (શુદ્ધનય કહેતી નથી). આહાહા...!

પ્રભુ! તારામાં શરીર, વાણી, મન તો નથી, કર્મ સંયોગી તો નથી, વિકાર તો નથી, તારા દ્રવ્યમાં તારી વિકારી પર્યાય તો નથી પણ દ્રવ્યમાં નિર્વિકારી ધર્મધ્યાનની ધારા, શુદ્ધતા જે વધતી જાય. શુદ્ધ ધ્યાનાવલી... આહાહા...! એ ‘હોવાનું પણ...’ બીજાની તો શું વાત કરવી? કહે છે. ‘પણ’ શબ્દ વાપર્યો છે ને? બીજાની તો શું વાત કરવી કે એમાં રાગ છે, પુણ્ય છે, કર્મ છે, શરીર છે. એની તો શું વાત કરવી? બાપુ! એ તો છે જ નહિ. છે પણ એનામાં છે, તારામાં નથી. આહાહા...! જેનું અસ્તિત્વ છે એ એનામાં છે અને ધ્યાનનું અસ્તિત્વ તો પર્યાયમાં છે. આહાહા...! એ ધ્યાનની ધારાની અવસ્થા, શુદ્ધનય ત્રિકાળ કલ્યાણમય પરમાત્માની અંદર એ નથી. એ પર્યાય શુદ્ધ ત્રિકાળી સ્વભાવમાં નથી. આહાહા...! આકરું લાગે, ભાઈ! આ પંચમઆરાના સાધુ છે. દિગંબર તો મુનિ છે. એ તો શ્રીતાને કહે

છે. લાજ નથી આવતી? કે કઈ સત્મા કેવી છે અને એને તમે આવી મોટી વાત કરો. સમાજને જોઈને વાત કરો. એ સાંભળ... સાંભળ... તું, આત્માને જોઈને વાત કરીએ (છીએ) અમે તો. આહાહા...! ગજબ વાત છે.

‘પ્રગટપણે સદાશિવમય...’ વસ્તુ જે છે આત્મા, એ ‘પ્રગટપણે સદાશિવમય (–નિરંતર કલ્યાણમય)...’ નિરંતર આનંદમય, નિરંતર પૂર્ણમય... આહાહા...! નિરંતર પ્રભુમય, નિરંતર ઈશ્વરમય, નિરંતર અખંડ વીર્યમય, અખંડ વીર્ય પૂર્ણ પુરુષાર્થ વીર્યમય અખંડ છે. આહાહા...! ‘એવા પરમાત્મતત્ત્વને...’ એવા કીધું ને? ‘પ્રગટપણે સદાશિવમય (–નિરંતર કલ્યાણમય) એવા પરમાત્મતત્ત્વને વિષે...’ એવું પરમાત્મતત્ત્વ ભગવાનઆત્મા (એના વિષે). આહાહા...! થોડું આકરું લાગે પણ પ્રભુ! તારી મોટપનો પાર નથી. તારી મોટપની પર્યાયની વાત કરતા કહે છે અમને લજજા આવે છે. આહાહા...! અમે બીજી વાત તો શું કરીએ? પણ તું અખંડાનંદ સદા નિરંતર આનંદમય, કલ્યાણમય, ધ્રુવ આનંદ (છો) એને ધ્યાન કરવાની પર્યાય કહેતા પણ લજજા આવે છે. આહાહા...! છે?

એ ‘ધ્યાનાવલી હોવાનું પણ...’ પણ કેમ કહ્યું? કે બીજું તો શું કહેવું? એમાં વળી દયા, દાન ને વ્રતના પરિણામ છે, ફલાણું છે, ભક્તિના (પરિણામ છે), એની વાત તો શું કરવી? પ્રભુ! પણ ‘ધ્યાનાવલી હોવાનું પણ શુદ્ધનય કહેતો નથી.’ આહાહા...! સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ સદા કલ્યાણની મૂર્તિ, ત્રિકાળ કલ્યાણસ્વરૂપ, એમાં કલ્યાણનું ધ્યાન કરવું, એવી જે પર્યાય તે શુદ્ધનય કહેતી નથી. શુદ્ધનય તો સદા પરમાત્મા કલ્યાણમય છે એમ કહે છે. આહાહા...! ભાગ્ય છે ને, બાપા! આવી વાત ભાગ્યશાળી વિના કાને પડે નહિ. આહાહા...!

ભગવાનની વાણી છે, સંતોની વાણી છે આ. દિગંબર સંતો એકાદ ભવમાં મોક્ષ જનારા. આહાહા...! ‘પદ્મપ્રભમલધારિદેવ’. એમાં એક શૈલી મગજમાં આવી, ભવિષ્યમાં તીર્થંકર થવાના લાગે છે. વાંચતા એવું મગજમાં આવ્યું હતું. આહાહા...! મુનિ છે. એવી શૈલી એમાં હતી. આહાહા...! જેને સમાજની પડી નથી, જેને સમાજનો સમુદાય માનશે કે નહિ માને? ભાગ પડશે કે નહિ પડી જાય, એને કાંઈ પડી નથી. એને એક જ કલ્યાણમય પરમાત્માનું વલણ (વર્તે છે) પણ એ વલણ પણ કહે છે કે શુદ્ધનય તો કહેતી નથી, બાપા! આહાહા...! શુદ્ધનય પર્યાયને કબુલતી નથી. ‘દેવીલાલજી’! આહાહા...! આવું ક્યાં સાંભળવા મળે? સ્થાનકવાસીમાં છે? દેરાવાસીમાં છે? ક્યાંય છે નહિ, બાપા! દિગંબરમાં છે પણ એને ક્યાં ખબર પડે છે? એનામાં બધું ઘણું પડ્યું છે પણ અત્યારે કંઈક કરે છે. આહાહા...! પુણ્યથી ત્યાગ થાય. એવું લખાણ આવે છે. કરુણાદીપમાં આજે આવ્યું છે. ત્યાગ છે. ત્યાગ વિશેષ કરે છે એ પુણ્યને લઈને ત્યાગ કરે છે. આહાહા...!

અહીં તો કહે છે, કે શુદ્ધનય પરમસત્તા કલ્યાણની મૂર્તિ, પ્રભુ! ધ્રુવ, એના ધ્યાનની વાત શુદ્ધનય કહેતી નથી. ‘દેવીલાલજી’! ભગવાન! આહાહા...! તારા પૂર્ણ પ્રભુની વાત તો

જો! આહાહા...! આમાં ઝઘડા શા? વાદવિવાદ શા? ભાઈ! ભલે ન બેસે. અને એને બેસનારા થોડા હોય. વસ્તુ બધી છે. વસ્તુ બધા ભગવાન છે, સદાકલ્યાણમય પરમાત્મા છે પણ બેસવાની વાત બાપા! બહુ થોડાને હોય. આહાહા...!

અહીં કહે છે, ‘ધ્યાનાવલી હોવાનું પણ...’ બીજી વાત તો શું કરવી? ‘શુદ્ધનય કહેતો નથી. તે છે (અર્થાત્ ધ્યાનાવલી આત્મામાં છે)...’ આહાહા...! એ શુક્લધ્યાન અને ધર્મધ્યાન, નિશ્ચય નિર્મળપર્યાયની શુદ્ધિની વૃદ્ધિ. પર્યાયમાં, હોં! શુદ્ધિ, શુદ્ધિની વૃદ્ધિ.. શુદ્ધિની વૃદ્ધિ... શુદ્ધિની વૃદ્ધિ... આહાહા...! એ ધ્યાનાવલી ‘એમ (માત્ર) વ્યવહારમાર્ગે સતત કહ્યું છે.’ ગજબ વાત છે, બાપા! આહાહા...! એ તો શુદ્ધતાના પર્યાયભેદો વ્યવહારમાર્ગે કહ્યા છે. ‘યશપાલજી’! આહાહા...! પ્રભુ! આમાં શેની તકરાર લેવી? બાપા! આહાહા...!

સત્તાનો સ્વીકાર કરનાર પર્યાયને પણ શુદ્ધનય સ્વીકારતી નથી. આહાહા...! પૂર્ણાનંદનો નાથ, નિરંતર શિવમય, સદા કલ્યાણમય પરમાત્મા, એને નિરંતર રહેનારું તત્ત્વ, એને નિરંતર નહિ રહેનારી પર્યાય, ધર્મધ્યાનની, શુક્લધ્યાનની હોં! નિરંતર નહિ રહેનારી ધર્મધ્યાન અને શુક્લધ્યાનની પર્યાય (તેને પણ શુદ્ધનય સ્વીકારતી નથી). કેમ કે પર્યાય તે વ્યવહાર છે અને દ્રવ્ય તે નિશ્ચય છે. આહાહા...! ‘પંચાધ્યાયી’માં છે, ‘પંચાધ્યાયી’માં. પર્યાય વ્યવહાર છે, દ્રવ્ય નિશ્ચય છે. આ પર્યાય છે ને આ? ધ્યાનાવલી, ધ્યાન અને શુદ્ધતાના પર્યાય વધે અને વધે અને એક પછી એક વધે, એ તો ભેદ પડ્યો અને ત્રિકાળની અપેક્ષાએ તે ભેદ છે. શુદ્ધનય ધ્યાનાવલીને પણ કહેતો નથી. આહાહા...! એ વ્યવહારનય કહે. અરે...! આહાહા...! જુઓ તો ખરા! દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિને વ્યવહાર કહ્યો. એ તો અસદ્ભૂત વ્યવહાર છે. આ ધ્યાનાવલી સદ્ભૂત વ્યવહાર છે. આહાહા...! એ પણ વ્યવહારનય કહે. આહાહા...! એમ માત્ર. પાછી ભાષા જોઈ?

‘તે છે (અર્થાત્ ધ્યાનાવલી આત્મામાં છે) એમ (માત્ર) વ્યવહારમાર્ગે...’ આહાહા...! ‘કહ્યું છે.’ ત્રિકાળી દ્રવ્ય કલ્યાણમય પ્રભુમાં એના ધ્યાનની, આનંદની ધારા વધતી જાય અને પૂર્ણ આનંદનું, જ્ઞાન શુક્લધ્યાનમાં થાય, એ વાત અરે...! પૂર્ણ આનંદ થઈ જાય મોક્ષપર્યાય, એ પણ શુદ્ધનય કહેતી નથી. શુદ્ધ તો કહે સદાય કલ્યાણમય, ત્રિકાળમય પ્રભુ આત્મા છે. આહાહા...! આકરું પડે એવું છે. ... આહાહા...! પણ આમાં છે કે નહિ? કે ઘરનું કહેવાય છે?

મુમુક્ષુ :- એક બાજુ હા અને એક બાજુ ના.

ઉત્તર :- આહાહા...!

‘હે જિનેન્દ્ર!’ મુનિરાજ કહે છે ‘હે જિનેન્દ્ર!’ એક કોર શુદ્ધનયમાં ધ્યાનની પર્યાય કહેતા નથી અને એક બાજુ ધ્યાનની પર્યાયને વ્યવહાર કહે છે, પ્રભુ! આ તો તારી ઇન્દ્રજાળ નય છે. એમાંથી પહોંચવું જગતને આકરું છે. આહાહા...! આવા સંતો જગતમાં સિદ્ધ સમાન. નગ્ન મુનિ દિગંબર જ્યારે હશે ત્યારે... આહાહા...! ધન્યઘડી ! ધન્યકાળ...! આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- ભાવિ તીર્થંકરની વાત ૨૧૨ કળશમાં છે.

ઉત્તર :- ભાવિ તીર્થંકરનું મગજમાં આવ્યું હતું. તીર્થંકર થવાના છે. વાંચનમાં ક્યાંક આવ્યું હતું. કાંઈ બધું યાદ રહે છે? આહાહા..!

‘શુદ્ધનય કહેતો નથી.’ વ્યવહારમાર્ગે કહે છે. ધર્મધ્યાન અને શુક્લધ્યાનની પર્યાય એ વ્યવહારમાર્ગે કહે છે. ઓલા દયા, દાન અને વ્રત વ્યવહારરત્નત્રયની તો વાત પણ નહિ. એ તો આગળ આવશે હમણા. હમણા કહેશે આગળ. બીજે પાને આવશે. (કળશ-૧૨૧). ‘મોક્ષનું કાંઈક કથનમાત્ર (-કહેવામાત્ર) કારણ છે તેને પણ (અર્થાત્ વ્યવહારરત્નત્રયને પણ) ભવસાગરમાં ડૂબેલા જીવે પૂર્વે ભવભવમાં (-ઘણા ભવોમાં) સાંભળ્યું છે અને આચર્યું (-અમલમાં મૂક્યું) છે.’ એના પછીના (કળશમાં) છે, એક પાના ફેરે, પછીના એક પાના ફેરે (છે). જે મોક્ષનું કંઈક કથનમાત્ર, વ્યવહાર નામમાત્ર છે. આહાહા..! આ તો મોક્ષનું કારણ છે. ધ્યાનાવલી તો કારણ છે. વ્યવહાર તો કથનમાત્ર છે. આહાહા..! કહેવામાત્ર છે. આહાહા..!

‘હે જિનેન્દ્ર! આવું તે તત્ત્વ (-તેં નય દ્વારા કહેલું વસ્તુસ્વરૂપ:, અહો! મહા ઇન્દ્રજાળ છે.’ અહો! પ્રભુ! ઇન્દ્રજાળ છે. એક કોર પર્યાયની વાતું કરવી. પર્યાય પર્યાય દીઠ નિર્મળ થાય તેની વાત કરવી, એક બાજુ દ્રવ્ય એકરૂપ છે એ વાત કરવી. પ્રભુ! આ તો ઇન્દ્રજાળ જેવું છે. પર્યાયની વાત કરતાં વિસ્તાર પામે અને દ્રવ્યની વાત કરતા સંકેલ પામી જાય. ઇન્દ્રજાળની જેમ સંકેલ પામી જાય. આહાહા..! ઇન્દ્રની જાળ જેમ આમ વિસ્તાર પામે અને સંકેલાઈ જાય. એમ શુદ્ધનયથી સંકેલ પામે, વ્યવહારનયથી પર્યાયની વાત કરે. આહાહા..! ‘હે જિનેન્દ્ર! આવું તે તત્ત્વ (- તેં નય દ્વારા કહેલું વસ્તુસ્વરૂપ), અહો! મહા ઇન્દ્રજાળ છે.’ આહાહા..! વિશેષ કહેશે... (શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)